

Особливості психологічного супроводу освітнього процесу в кризових умовах

Розкрито сутність, мету і завдання психологічного супроводу освітнього процесу, особливості його реалізації в умовах війни. Запропоновано досвід формування психологічних компетентностей педагогів в умовах курсової та міжкурсової підготовки.

Ключові слова: психологічний супровід, стрес, перша психологічна допомога, резиліентність, посттравматичне зростання, посттравматичний стрес.

Turchyna L. I. Features of Psychological Support of the Educational Process in Crisis Conditions.

The essence, purpose and tasks of psychological support of the educational process, the features of its implementation in the conditions of war are revealed. The experience of formation psychological competences of teachers in the conditions of course and intercourse training is proposed.

Keywords: psychological support, stress, first aid, resilience, post-traumatic growth, post-traumatic stress.

Постановка проблеми. Останні десятиліття в долі українського народу насичені низкою випробувань: реформи в усіх царинах життя, пандемія і її наслідки, війна 2014 року і повномасштабне вторгнення ворога 24 лютого 2022 року та все, що пов'язано з ним... До цих викликів не було готове ні наше суспільство, ні міжнародна спільнота, яка так чи інакше включена в усі вищезазначені процеси. І хоча громадяни України виявили неймовірну мужність, згуртованість, відповідальність і конструктивність, високий рівень патріотизму перед обличчям перерахованих випробувань, але затрачені ресурси на подолання усіх цих труднощів не могли не вплинути на психологічний стан суспільства. Це зумовило необхідність активізувати всі служби, покликані дбати про психологічну безпеку громадян нашої багатотраждальної країни.

Освіта завжди була наріжним каменем усіх суспільних процесів, тому її реформа, яка розпочалася зі вступу України в Болонську систему з вересня 2005 року, реформи ЗНО, вищої освіти і прийняття Закону «Про освіту» 2017 року, початок реалізації Концепції «Нова українська школа» у 2017–2018 роках внесли зміни в усі аспекти управління та функціонування закладів загальної середньої освіти.

Звичайно, реалізація наміченого вимагала перш за все психологічної готовності педагогів до прийняття мети, завдань, принципів, цінностей НУШ. Постійне уточнення деяких позицій (що цілком логічно при експерименті такого масштабу), складності в швидкому перенавчанні великої кількості педагогів, неготовність, а іноді й супротив, суспільства таким інтенсивним змінам, несистематичне й одностороннє

(з орієнтацією на сенсації) висвітлення проблем освіти в ЗМІ тощо призвели до поверхового й декларативного підходу реалізації реформи в діяльності деяких педагогів, а то і цілих закладів освіти.

Перед психологічними службами освітніх закладів постали завдання щодо подолання цих недоречностей, упереджень, стереотипів у педагогічній діяльності. І тільки-но наказом Міністерства освіти і науки від 22 травня 2018 року «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України» було визначено мету, завдання, напрямки діяльності й функції психологічної служби ЗЗСО в нових умовах, як з 12 березня 2020 року пандемія і впровадження локдауну внесли нові зміни в життя усіх країн світу. Виникла необхідність організації дистанційної освіти, у спішному створенні ефективної системи психологічної підтримки в цих кризових умовах. Медики й психологи України об'єдналися у спільноти для надання безоплатних онлайн-консультацій громадянам, які перебували в депривації та потребували психологічної допомоги.

Ще світ не впорався з пандемією, як у лютому 2022 року перед українцями постало нове випробування – повномасштабне вторгнення російських військ і як наслідок велика кількість смертей, поранень, матеріальних втрат, переміщень родин як у середині країни, так і за її межі. Багато людей потребує не тільки медичної, економічної, соціальної допомоги, але і психологічної. Психологи України з перших днів об'єдналися в пошуку конструктивних шляхів допомоги як військовим, їх родинам, так і пересічним громадянам, які зазнали страхів війни. Звичайно, в пригоді став і досвід роботи з 2014 року з бійцями АТО, їхніми родинами, і міжнародні

напрацювання щодо першої психологічної допомоги у стані стресу, запобігання посттравматичному стресовому розладу (ПТСР) і робота з ним, інші матеріали. Ряд психологів проходять навчання у різних міжнародних психологічних спільнотах за різними напрямками. Їхній досвід потребуватиме подальшої систематизації й аналізу. Знову актуалізувалися навички організації онлайн-консультування й онлайн-навчання.

У психологів та соціальних педагогів закладів освіти виникла ціла низка нових, додаткових завдань. Адже серед педагогів і батьків учнів є й воїни ЗСУ, і родичі загиблих, і внутрішньо переміщені, й ті, хто виїхав за межі України... А допомога учням у подоланні стресів, пов'язаних з тим, що вони були свідками травматичних подій, постійні сирени й тривалі перебування в укритті, інші психотравми! Усі потребують особливої уваги, індивідуального підходу у вирішенні їх психологічних запитів. Психологічна служба освіти, як і інших сфер діяльності, ще в процесі створення ефективної і практичної системи психологічної допомоги громадянам України в умовах війни.

Нами у методичних рекомендаціях «Психологічний супровід учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану» [6] здійснено спробу проаналізувати і систематизувати напрацювання психологічної спільноти за період війни щодо нових запитів учасників освітнього процесу в цих кризових умовах, створити на їх основі системне бачення діяльності практичних психологів і соціальних педагогів в умовах війни. У цій статті ми більш детально зупинимося на нових завданнях у психологічному супроводі освітнього процесу й нашому досвіді формування психологічних компетентностей у педагогів на заняттях у курсовий та міжкурсний періоди.

Виклад основного матеріалу. Під психологічним супроводом у широкому сенсі розуміють підтримку психічно здорових людей, в яких на певному етапі виникають особистісні труднощі. Супровід виявився досить ефективним при вирішенні вікових проблем розвитку особистості, складних сімейних ситуацій, стосунків між партнерами, батьками, дітьми, в урегулюванні неприємностей на роботі, при переживанні стресу тощо. Ряд авторів супровід розглядають як системну інтегративну технологію соціально-психологічної допомоги особі та як один із видів соціально-психологічного патронажу (Г. Бардієр, М. Бітянова, А. Волосніков, А. Деркач, Є. Казакова, Є. Козирева, Л. Мітіна).

Поряд зі «супроводом» як терміни, що позначають психологічну допомогу як здоровим, так і людям з особливими потребами, використовують: «сприяння» (К. Гуревич, І. Дубровіна, Е. Верник, Х. Лійметс, Ю. Сієрда); «співбуття» (В. Слободчіков), «співпраця» (С. Хоружий), «психологічний чи соціально-психологічний супровід» (М. Бітянова, Ю. Слюсарев,

Г. Бардієр, А. Волосніков, А. Деркач, В. Мухіна). Але по-справжньому прижився в практиці лише термін «супровід», тому що він повністю суголосний сутності психологічної допомоги.

У наказі Міністерства освіти і науки від 22 травня 2018 року «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України» вказано, що «практичний психолог закладу та / або установи освіти здійснює: психологічне забезпечення освітнього процесу; психологічний супровід психічного, розумового, соціального і фізичного розвитку здобувачів освіти; психологічну діагностику та аналіз динаміки психічного, розумового і соціального розвитку здобувачів освіти; психологічний супровід адаптації до умов освітнього процесу; реалізацію розвивальних, профілактичних, просвітницьких, корекційних програм з урахуванням індивідуальних, гендерних, вікових особливостей здобувачів освіти; консультативну допомогу всім учасникам освітнього процесу з питань навчання, виховання здобувачів освіти, особистісного та професійного розвитку тощо; роботу з постраждалими від насильства дітьми тощо» [1].

Він повинен сприяти: «формуванню у здобувачів освіти відповідальної та безпечної поведінки в ситуаціях ризику, навичок здорового способу життя, збереження репродуктивного здоров'я, готовності до самореалізації; профільному та професійному самовизначенню здобувачів освіти, формуванню життєвої компетентності; формуванню соціально-комунікативної компетентності обдарованих дітей; попередженню та профілактиці професійного вигорання педагогічних працівників; формуванню психологічної готовності учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі з дитиною з особливими освітніми потребами; формуванню психологічної культури учасників освітнього процесу; попередженню будь-яких видів і форм насильства та конфліктів серед здобувачів освіти; формуванню небайдужого ставлення здобувачів освіти до постраждалих дітей, усвідомлення необхідності невідкладного інформування педагогів про випадки домашнього насильства і конфліктів серед здобувачів освіти, що стали їм відомі» [1].

Що ж до завдань соціального педагога закладу та / або установи освіти, то він здійснює: «соціально-педагогічний супровід здобувачів освіти, колективу та мікрогруп, осіб, які потребують піклування чи перебувають у складних життєвих обставинах; просвітницьку та профілактичну роботу серед учасників освітнього процесу з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей та за участю дітей, злочинності, алкоголізму, наркоманії тощо; вивчення та аналіз соціальних умов розвитку здобувачів освіти, мікроколективу (класу

чи групи), шкільного, студентського колективу в цілому, молодіжних і дитячих громадських організацій» [1].

Соціальний педагог закладу та / або установи освіти сприяє: взаємодії закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні здобувачів освіти, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує консультативну допомогу батькам (законним представникам); захисту прав здобувачів освіти від будь-яких видів і форм насильства, представляє їхні інтереси у правоохоронних і судових органах тощо; формуванню у здобувачів освіти відповідальної поведінки, культури здорового способу життя, збереження репродуктивного здоров'я; запобіганню конфліктних ситуацій, що виникають під час освітнього процесу, запобіганню та протидії домашньому насильству [1].

Отже, незалежно від форм та методів роботи психолога в галузі освіти, у кожному конкретному випадку завдання супроводу визначаються особливостями особи, якій надається психологічна допомога, і тієї ситуації, в якій здійснюється супровід. Суттєвою характеристикою психологічного супроводу є створення умов для сприяння появі в особистості здатності до самопомоги. Умовно можна сказати, що в процесі психологічного супроводу фахівець створює умови і надає необхідну й достатню (але ні в якому разі не надлишкову) підтримку учасникові освітнього процесу для переходу від позиції невіри у власні сили та неможливості знайти вихід із ситуації до позиції переконаності в тому, що подолати тимчасові труднощі йому під силу [5].

Психологічний супровід – системна діяльність психолога, спрямована на створення комплексної системи психологічних, психолого-консультативних і психотерапевтичних умов, що сприяють розвитку знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню, нормалізації стосунків з метою успішної інтеграції та самореалізації особи.

В сучасному освітньому просторі часто психологічну допомогу розглядають у єдності з педагогічною, соціальною і ведуть мову про психолого-педагогічний чи соціально-психологічний супровід. І за великим рахунком система психологічного супроводу освітнього закладу невід'ємна від інших напрямків допомоги особі, але має специфіку. Тому не дивно, що концепція супроводу як нова освітня технологія, розроблена Е. І. Козаковою, пропонує таке тлумачення супроводу: «Супровід – це система психолого-педагогічних методів, яка забезпечує створення умов для прийняття суб'єктом розвитку оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору» [5].

Зазначимо, що на кожному етапі розвитку особи, а отже на різних етапах освіти (дошкільна, початкова, базова, профільна, вища та післядипломна) психологічний супровід має свою специфіку.

Саме в кризових ситуаціях розвитку особистості, а тим більше усього суспільства, актуалізується потреба в організації і забезпеченні систем психологічного супроводу населення. Освітній заклад завжди був в епіцентрі всіх суспільних подій. І з початком повномасштабного вторгнення агресора на нашу землю дошкільні заклади і школи стали центрами організації волонтерської допомоги, у них тимчасово розміщували внутрішньо переміщених осіб, ночами випікалася, готувалася провізія для ЗСУ, тероборони. Звичайно, що соціально-психологічний супровід включав не тільки учасників освітнього процесу, але і всіх, хто перебував на території освітнього закладу, хто потребував психологічної підтримки в ті непрості для нашого народу часи. Думаю, що досвід перших місяців оборони країни буде досліджено й описано різними науковцями, в тому числі психологами.

Аналізуючи сучасні завдання, які стоять перед психологічною службою закладів освіти, ми звертаємося до додатка до листа Міністерства освіти і науки України («Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році») від 02.08.2022 № 1/8794-22 «Аналітичні матеріали про діяльність психологічної служби у системі освіти, стан забезпечення закладів освіти практичними психологами і соціальними педагогами та рекомендації щодо пріоритетних напрямів психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу учасників освітнього процесу у 2022/2023 навчальному році».

Цитуємо документ: «Першу психологічну допомогу та емоційну підтримку на різних рівнях у закладі освіти проводять усі педагогічні працівники (вчителі-предметники, класні керівники, медичн(а/ий) сестра/брат тощо). Також до цього процесу залучаються батьки учнів та засоби масової інформації. Важливо пам'ятати, що не можна надавати психологічну допомогу та емоційну підтримку окремо, оскільки це комплексна робота всіх педагогічних працівників, але підходи до цього процесу можуть бути різними». І далі: «Рекомендуємо закладам післядипломної педагогічної та вищої освіти збільшити обсяг викладання курсів кризової, екстремальної психології та курсів з надання першої психологічної допомоги для педагогічних працівників».

Посеред рекомендацій про забезпечення закладів освіти достатньою кількістю психологів та соціальних педагогів, створення сприятливих умов їхньої роботи тощо є й нові, на які ми звертаємо особливу увагу:

- збільшити обсяг викладання курсів кризової, екстремальної психології для фахівців психологічної служби;
- збільшити обсяг викладання курсів першої психологічної допомоги для педагогічних працівників;
- здійснювати психологічну підтримку здобувачів освіти з числа внутрішньо переміщених осіб, зокрема тих, хто виїхав за кордон;

– запровадити на сайтах закладів освіти сторінки «Кабінет психолога / соціального педагога» та онлайн-консультавання;

– здійснювати психологічне і соціально-педагогічне забезпечення та супровід інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, консультативну і просвітницьку роботу з батьками [3].

У додатку до листа педагогічні працівники можуть знайти велику кількість посилань на методичні рекомендації, розробки, посібники, відео тощо з різних напрямків роботи психолога і соціального педагога: діагностичної, просвітницької, профілактичної, корекційної, консультаційної.

І хоча мета, завдання, принципи діяльності психологічної служби закладів освіти об'єднують практичних психологів, але кожен з них обирає технології, методи роботи відповідно до тих психологічних напрямків, які сповідує. А їх на сьогодні дуже багато: психоаналіз (екзистенційний, феноменологічний, поведінковий аналіз), неофрейдизм, біхевіоризм і необіхевіоризм, гештальт-психологія і функціональна психологія, гуманістична психологія (трансперсональна, екзистенціальна, християнська психологія), когнітивна, асоціативна психологія – ось неповний перелік напрямків. Яким чином інтегрувати спеціалістів у єдине поле надання психологічної допомоги і реалізацію психологічного супроводу в сучасних умовах? Це, мабуть, одне із найважливіших завдань сучасної практичної психології, адже більшість реалізують, по суті, еkleктику на ідеях гуманізму в діяльнісному підході. Але цьому потрібно присвятити окреме дослідження й окрему публікацію.

Ми пропонуємо наш досвід формування психологічної компетентності педагогічних працівників в умовах війни у курсовий і міжкурсний періоди.

Нами розроблено і реалізується 16-годинна освітня програма тематичних курсів «Психологічний супровід становлення особистості в освітньому процесі», метою якої є формування психологічної та інклюзивної компетентностей у педагогів, які сприятимуть ефективній реалізації вікових завдань розвитку особистості на різних етапах освіти та успішному проходженню педагогом етапів власного професійного розвитку. За основу ми взяли ідею, що основною метою психологічного супроводу розвитку особистості є активізація власних ресурсів розвитку та запуск механізмів саморозвитку при вирішенні різноманітних життєвих ситуацій.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

1) підвищення професійної компетентності у сфері сучасних досягнень психології, вікової психології, педагогічної психології, інклюзії;

2) оволодіння навичками діагностики рівня розвитку особистості, виявлення освітніх проблем та їх причин;

3) оволодіння психологічними методами, прийомами, техніками ефективного вирішення завдань розвитку особистості;

4) створення системи психолого-педагогічного супроводу розвитку особистості в освітньому просторі (див. табл. 1).

Результатами проходження навчання за цією освітньою програмою мають бути:

1) знання вікових особливостей розвитку особистості;

2) володіння методами діагностики та розвитку стресостійкості та резиліентності на різних вікових етапах;

3) готовність до взаємодії у команді супроводу щодо запобігання стресових перевантажень дітей з ОПП;

4) усвідомлення ціннісних орієнтирів Нової української школи [6].

У своїй роботі ми ґрунтуємося на парадигмі супроводу моделей шкільної психологічної служби (Е. Александровська, М. Бітянова, Т. Дворецька, Є. Казакова, Є. Козирева, А. Колеченко, Р. Овчарова, В. Семикін, Т. Чіркова та ін.). Ця модель діяльності психологічної служби отримала широке поширення в різних освітніх закладах, серед них і дитячі садочки (Г. Бардієр, І. Ромазан, Т. Череднікова, Т. Чіркова), школи (Е. Александровська, І. Баєва, М. Бітянова, О. Добриніна, Є. Казакова, Є. Козирева, Т. Порошинська, Л. Тарабакіна, Ю. Федорова та ін.), середні і вищі професійні навчальні заклади (Р. Агавелян, Ж. Андреева, В. Багірбеков, Ю. Львін). Ми визнаємо існування специфіки реалізації психологічного супроводу в умовах різних видів освітніх закладів, обумовлених різними підходами щодо освітніх завдань, можливостей і орієнтирів, іншими характеристиками конкретних освітніх середовищ (М. Бітянова, Т. Земських, Є. Козирева, В. Пахальян, Т. Порошинка, В. Родіонова, М. Ступницька та ін.) [5].

Супроводжувальну діяльність кожного спеціаліста ми розглядаємо з позицій створення умов для забезпечення навчального процесу відповідно до індивідуальних можливостей кожного школяра, його розвитку. Супровід має бути спрямований більшою мірою на профілактику, на розвиток позитивного, що сприяє вже з самого початку. Педагог повинен мати цілісну картину особистісних новоутворень, розуміння закономірностей їх виникнення. Тільки у цьому випадку можна створити достатні й необхідні умови розвитку кожної дитини.

Окрім перерахованих тематичних курсів, нами пропонуються слухачам курсів підвищення

кваліфікації такі восьмигодинні сертифіковані семінари-тренінги, на які є постійний попит у педагогів:

– «Психологічні умови благополуччя всіх учасників інклюзивного навчання» (8 год, 4 л., 4 пр.).

– «Запобігання стресових перевантажень усіх учасників освітнього процесу в умовах інклюзії» (8 год, 4 л., 4 пр.).

– «Професійне вигорання та професійна деформація працівників освітніх організацій» (8 год, 4 л., 4 пр.).

Ми пропонуємо окремі лекції і практичні заняття для певних спеціальностей педагогів:

– «Адаптація особистості в освітньому просторі НУШ» (4 год, 2 л., 2 пр.).

– «Психологічне благополуччя всіх учасників інклюзивного навчання» (4 год, 2 л., 2 пр.).

Таблиця 1

Освітня програма «Психологічний супровід становлення особистості в освітньому процесі»

Зміст	Модуль / тема	Кількість годин		
		лекції	практичні	всього
Поняття психологічного супроводу в психології та педагогіці. Особливості психологічного супроводу в освітньому просторі. Мета, завдання, складові психологічного супроводу. Врахування загальних закономірностей розвитку особистості в організації психологічного супроводу	Сутність психологічного супроводу в сучасних психолого-педагогічних дисциплінах	2		2
Організація системи психологічного супроводу фізичного, психологічного, соціального розвитку дошкільника з урахуванням оновленого «Базового компоненту дошкільної освіти». Взаємодія психолога дошкільного закладу, адміністрації, педагогів та батьків у створенні умов розвитку дитини на ранньому, середньому і старшому дошкільному етапах розвитку. Адаптація дитини до дошкільного закладу. Реалізація наступності у діяльності ЗДО і початкової школи	Особливості психологічного супроводу розвитку особистості на етапі дошкільного дитинства	2	2	4
Психологічна готовність педагогів початкової школи до реалізації ідей НУШ. Робота з упередженнями, міфами щодо Нової української школи у педагогів та батьків. Основна мета, принципи, завдання розвитку молодшого школяра в умовах Нової української школи. Співпраця соціально-психологічної служби, педагогів та батьків в адаптації дитини до навчання в початковій школі. Психолого-педагогічний супровід інклюзивного навчання	Психологічний супровід адаптації особи в освітньому просторі НУШ (початкова школа)		2	2
Психологічний супровід адаптації п'ятикласників до навчання на базовому рівні освіти. Врахування динаміки фізичного, психологічного, соціального розвитку підлітків із 5 по 9 класи. Профілактика цькування	Особливості психосоціального розвитку підлітків в умовах НУШ		2	2
Загальна характеристика раннього юнацького віку. Основні вікові завдання розвитку в період старшого шкільного віку. Сприяння розвитку емоційної та когнітивної сфер, самосвідомості, рефлексії, ідентичності у юнаків та дівчат. Компетентнісний підхід в освіті старшого школяра. Інтегроване формування наскрізних умінь	Психологічні умови розвитку особистості в старшому шкільному віці		2	2
Мета, завдання, функції інклюзивного навчання. Взаємодія учасників команди супроводу в створенні умов навчання дітей з різними нозологіями	Психологічний супровід інклюзивного навчання	2		2
Психологічний супровід педагогів в умовах реформування освіти. Подолання криз професійного розвитку. Профілактика професійного вигорання і професійних деформацій педагогів. Методи діагностики та корекції станів	Професійний розвиток педагога – основа запобігання негативних явищ в освітньому просторі		2	2

– «Психологічна профілактика стресових перевантажень школярів» (4 год, 2 л., 2 пр.).

– «Психологічний супровід розвитку (психічного, фізичного та соціального) дітей дошкільного віку» (4 год, 2 л., 2 пр.).

– «Особливості психосоціального розвитку учнів початкової школи» (4 год, 2 л., 2 пр.).

– «Психосоціальний розвиток старшокласників та їх готовність до екзаменів» (4 год, 2 л., 2 пр.).

– «Вікові особливості учнів базової школи та врахування їх в освітньому процесі» (4 год, 2 л., 2 пр.).

– «Бібліотерапія (книготерапія – сучасна терапевтична техніка запобігання стресових перевантажень» (2 год, 2 л.).

– «Синдром професійного вигорання та профілактика професійної деформації працівників освітніх організацій» (4 год, 2 л., 2 пр.).

– «STEM-освіта у професійному самовизначенні особистості» (2 год, 2 п.).

– «Національна ідентичність як психолого-педагогічний феномен» (4 год, 2 л., 2 пр.).

У роботі з різними категоріями педагогів ми опрацюємо алгоритм першої психологічної допомоги в стресових ситуаціях із детальним поясненням, який вплив здійснює та чи інша рекомендована дія. Педагоги оволодівають методами діагностики власних станів та вивченням станів учнів. Поглиблюємо знання про стрес, його види та особливості реакцій у стресових ситуаціях в різні вікові періоди та учнів з різними нозологіями. Створюємо системи психологічної підтримки в кожній вищезгаданій ситуації. Досліджуємо стратегії й моделі подолання у педагогів й створюємо моделі професійного розвитку з урахуванням нових викликів. Розвиваємо емоційний інтелект й емоційну зрілість педагогів. Досліджуємо резиліентність як рису особистості та як процес, як умову стресостійкості у кризові періоди життя. Аналізуємо можливості підвищення стресостійкості в умовах війни. Ознайомлюємо педагогів з видами та етапами проживання втрати, особливостями психологічного

супроводу на кожному етапі. І це неповний перелік того, над чим ми працюємо з педагогами у ці періоди випробування для всього нашого народу.

Висновки. Отже, в організації курсової і міжкурсової підготовки педагогів прагнемо ґрунтуватися на нормативно-правовому забезпеченні сучасного освітнього процесу, оперативно реагувати на виклики часу і запити педагогів щодо актуальних потреб. Саме мобільна реакція на реальні потреби освітян дозволяє організувати і реалізовувати систему психологічного супроводу всіх учасників освітнього процесу. Адже динамічні зміни у світі постійно ставлять нові завдання перед освітянами. Психологічна готовність до змін, конструктивна адаптивність із толерантністю до невизначеності, рівень особистісної зрілості й професіоналізму є запорукою адекватної відповіді на виклики сучасності.

Тому, незважаючи на здійснене й отримані результати, ми бачимо ряд завдань, над якими варто продовжити роботу:

– формування психологічних компетентностей педагогів щодо діагностики власних психічних станів та станів інших учасників освітнього процесу;

– осмислене та відповідальне оволодіння алгоритмом надання першої психологічної допомоги у критичних станах усіма педагогами та батьками;

– розуміння сутності емоційної зрілості та досягнення її шляхом розвитку емоційного інтелекту;

– оволодіння техніками, методами, прийомами посилення стресостійкості, розвитку резиліентності особистості;

– інтеграція зусиль усіх учасників освітнього процесу в наданні психологічної підтримки тим, хто її потребує, на основі психологічної компетентності усього педагогічного колективу;

– ефективне впровадження «психологічної хвилини» і «години психолога» в освітній процес сучасного ЗЗСО;

– забезпечення реалізації усіма психологами освітніх закладів реалізації мети, завдань, принципів, напрямків діяльності психологічної служби ЗЗСО.

Література

1. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України : наказ М-ва освіти і науки від 22.05.2018 № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>

2. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : лист МОН від 29.03.2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennya-psihologichnogo-suprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini>

3. Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році : лист МОН від 02.08.2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-diyalnosti-psihologichnoyi-sluzhbi-u-sistemi-osviti-v-20222023-navchalnomu-roci>

4. Психолого-педагогічний супровід і підтримка в умовах модернізації освітньо-виховного простору. URL: <http://osvita.ua/school/upbring/1334>

5. Мушкевич М. І. Поняття супроводу у сучасній психологічній науці. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/1338/3/pon_suprov.pdf

6. Турчина Л. І. Психологічний супровід становлення особистості в освітньому просторі : освітня програма. URL: <https://docs.google.com/document/d/1BWJMgrx8wBbf03zRI3sbERBFpQq9HQrRHQbBOGqYkU/edit>